

Muziektheater dat niet stoort

Parsifal of de valkuil van de traditie

De Vlaamse Opera draait de klok twintig jaar terug, terwijl in de Munt tien jaar geleden net het omgekeerde gebeurde, aldus Jerry Aerts, de nieuwe directeur van de Singel. De recente Parsifal-productie bij de Vlaamse Opera lijkt die stelling alleen maar te bevestigen. Het ontbreekt de Vlaamse Opera aan durf om de platgetreden paden te verlaten, vindt Gunther Sergooris. Durf om een tegendraadse lezing te geven, durf om radicalere keuzes te maken in enscenering en regie. Vruchtbare impulsen zouden kunnen uitgaan van de kameropera. Op volgende bladzijden een gesprek met Jerry Aerts over de mogelijkheden van een nieuwe kameropera in Vlaanderen en een bespreking van de kameropera Jakob Lenz.

Moet theater niet aan het denken zetten door rede en gevoel te prikkelen en de fantasie te stimuleren? We hebben de illusie verloren dat het theater de wereld verandert, maar wel maakt het opmerkelijk op verandering en mogelijkheden tot verandering. Het kan immers de zelfgenoegzaamheid van verworven zekerheden aantasten door oude verhalen tegendraads te vertellen en de contradicties van onze hedendaagse werkelijkheid scenisch te vertalen. De dialectiek van heden en verleden wordt er zichtbaar. Dit soort theater kan niet zonder avontuur en risico. Het is een moeizaam ondernemen waarbij de theatermaker gedwongen wordt op het scherp van de snee te leven. Gevangen tussen zijn artistieke verantwoordelijkheid en de wisselvallige gunst van toeschouwer en subsidieënt. Wanneer hij vasthoudt aan zijn integriteit, zal hij meer dan eens, op gespannen voet met een deel van het publiek, als stoorzender fungeren. Het wordt dansen op een slappe koord in een paradoxaal, zeer labiel evenwicht.

Traditie

Velen bedanken echter voor die oncomfortabele houding. Zij kijken het publiek naar de ogen. Hun nachtmerrie is de halflege zaal. Zeker in het zwaar gesubsidieerde operabedrijf is dat de grote vrees. Ook in de Vlaamse Opera. Marc Clémeur wenst zijn publiek niet voor het hoofd te stoten: "Je kan zomaar niet onmiddellijk aankomen met nieuwe revolutionaire dingen. We moeten tegelijk rekening houden met het oude publiek en begaan zijn met het nieuwe." (Marc Clémeur, Etcetera 31) De kool en de geit sparen dus. Artistiek levert dat weinig op: grijze middelmatigheid en zelfs niet altijd dat. Op zeer pijnlijke wijze is dat tot uiting gekomen bij de Parsifalproductie. Er bestaat in Antwerpen namelijk een traditie die wil dat elk jaar rond Goede Vrijdag Parsifal in de Vlaamse Opera wordt opgevoerd. In het eerste seizoen onder Gerard Mor-

tier en Jef De Roeck was dat niet gebeurd. Een van de belangrijke doelstellingen van Marc Clémeur was het opnieuw aanknopen met die jaarlijkse gewoonte. Uit bezorgdheid voor het oude publiek?

De creatie van Parsifal in Antwerpen vond plaats op 17 maart 1914. (De première dit jaar? Juist... ja, op 17 maart.) Op 1 januari 1914 was de termijn van het monopolie van de Bayreuther Festspiele op opvoeringen van Parsifal afgelopen. Dit monopolie was door Wagner zelf vastgelegd. Een handige zet: het droeg niet alleen bij tot de sacralisering van het werk, maar het verzekerde Wagners privé-festival ook van een schaar trouwe, niet onbemiddelde volgelingen, die het muzikale en filosofische testament van de Meester alleen daar konden bijwonen. Enige zin voor marketing is Wagner nooit vreemd geweest. Misschien had men zich in de Vlaamse Opera een paar vragen kunnen stellen naar het nut en de betekenis van deze traditie, vooraleer zo'n zware last uit het verleden over te nemen. In zijn artikel "Parsifal in Antwerpen" (Opera Scala, 3, februari 1991) bestempelt Luc Vanackere deze Parsifaltraditie als een "residu van een eeuw Vlaams Wagnerisme".

Vlaams Wagnerisme

Het Vlaams Wagnerisme kende zijn hoogtepunt in de periode 1930 tot 1945. Vanackere wijst erop dat dit geen toeval was, maar het gevolg van politieke factoren. Ook na de oorlog werd de receptie van Wagner in Antwerpen gekenmerkt door een naïeve verering. Om de ideologische facetten en de problematische dramaturgie van zijn werk heeft men daar altijd een wijde boog gemaakt. De producties waren een flauw afkooksel van wat er in Bayreuth gebeurde. Tot diep in de jaren vijftig week men niet af van de "realistische" stijl, zoals die door Winifred Wagner en haar rechterhand Heinz Tietjen in Bayreuth tot 1945 ontwikkeld werd. Zij pretendeerden

de regieaanwijzingen van Wagner zo letterlijk mogelijk te volgen. Dat o.a. Otto Klemperer en Adolphe Appia toen reeds heel andere scenische mogelijkheden in het werk van Wagner hadden uitgeprobeerd, had geen enkele invloed. Bayreuth stond immers garant voor de Wagneriaanse orthodoxie. Vanaf de jaren '60 werd dan ijverig de stilerende en abstraherende Wieland Wagner gekopieerd, die daarmee teruggreep naar de theorieën en ontwerpen van Appia.

Een eigen visie werd in Antwerpen nooit ontwikkeld. Men kan dus moeilijk van een grote Wagnertraditie spreken, hoogstens van een oude. Helemaal onbegrijpelijk lijkt mij het feit dat men klakkeloos de combinatie Parsifal-Goede Vrijdag overgenomen heeft. Zo bevestigt men bij voorbaat een lezing van het werk die volkomen achterhaald is. Alle citaten, parallellen en ontleningen die verwijzen naar christelijke rituelen en traditie, maken deel uit van de religieuze aura die door de componist doelbewust rond dit Bühnenweihfestspiel gesponnen werd. De religie waarover hij het hier heeft, is niet zozeer christelijk, dan wel wagneriaans. In zekere zin heeft zelfs Nietzsche zich door die pseudo-christelijke hokuspokus laten misleiden, wanneer hij over Parsifal schreef: "Denn was ihr hört, ist Rom, - Roms Glaube ohne Worte." Wat Wagner hier uit zijn zijden mouw schudt, is veel straffere koek: hij verkondigt zijn eigen evangelie. Een obscurantistisch, warrig en ideologisch hoogst bedenkelijk evangelie weliswaar, dat wel aan duidelijkheid wint, als men het beschouwt tegen de achtergrond van Wagners opstel "Heldentum und Christentum" uit 1881. Hetzelfde jaar waarin de partituur van het eerste bedrijf van Parsifal voltooid werd. In dit schrijfsel gaat hij uit van het werk van Graaf Joseph Gobineau: "Essai sur l'inégalité des races humaines" om aan te tonen dat het arische ras in een toestand van verval verkeert door zijn vermenging met andere, inferieure, rassen. Het is de "goddelijke held" die